

Gyimesi László a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének kongresszusi határozatairól

Művész-státusz, pótlékok és értékvédelem

A Művészeti Szakszervezetek Szövetsége február 21-én tartotta XV. kongresszusát, s a tanácskozáson a művészeti élet aktuális kérdésein túl az alapvető gondokról, feladatokról, a művészeti élet jogi szabályozottságáról, a finanszírozási feltételek megteremtéséről és az intézményrendszeri háttér megszilárdításáról is szó esett. Az ülésen emellett a résztvevők tizenkét határozatot hoztak. Ezek értelmezéséről, a zeneészek életére gyakorolt hatásáról a szövetség elnöke, Gyimesi László beszélt.

– *Rögtön a legelső határozatban a munkaköri pótlékról esik szó. Mit jelent ez a muzsikuskönnél?*

– A munkaköri pótlékkal kapcsolatos problémák abból erednek, hogy a zenekarok életében ebben a pillanatban három pótlék van jelen. A központi intézmények esetében mind a hármat megtalálni, az önkormányzati fenntartású intézményeknél viszont csak kettő van, sajnálatos módon éppen a legnagyobb mértékű, a központi művészeti munkaköri pótlék hiányzik, amelynek értéke 50 és 300% között állapítható meg. (Ez az érték a Nemzeti Filharmonikusoknál 50 és 600% között van.) Az önkormányzati intézményeknél ilyen munkaköri pótlék egyáltalán nincs. Amikor mi kezdeményeztük ezt a művészeti munkaköri pótlékokat, – végül is a központi intézményeknél sikerrel jártunk, – már akkor tudtuk, hogy egyszerre nem fogunk mindenütt boldogulni. Ennek ellenére úgy gondoljuk, s – ezért is kezdeményezzük újra és újra, hogy most már az önkormányzati együttesekkel is foglalkozni kell, s bár eddig nem vezetett sikerre, azért sokadszor ismétljük meg ezt a határozatot. Egyébként a másik két pótlék, a koncertmesteri és a szólamvezetői egységes, mindenütt (50-75%), ezt az önkormányzati zenekaroknál is megkapják a muzsikuskok.

– *Mekkora az esélye annak, hogy ha ez a határozatot keresztülviszik, akkor az önkormányzati együttesekben játszó muzsikuskok fizetése is kiegészül ezzel a pótlékkal?*

– Most, hogy kétéves a költségvetés, nincs túl sok realitása annak, hogy ebben az időszakban még történik ilyen jellegű intézkedés. Ugyanakkor asztalon kell tar-

tani a dolgot, hogy mindenki lássa, adott ez a probléma, amellyel foglalkozni kellene. Gyakori válaszként kapjuk ugyanis azt a felsőbb hatóságoktól, hogy a közalkalmazotti jövedelmeknél a központi költségvetés eszközein keresztül nagyon nehéz eljutni az önkormányzati intézményekhez. De például a pótlék épp olyan eszköz, amellyel ezt el lehet érni. Ezért is gondoljuk azt, hogy ezzel valamit kezdeni kell. Megjegyzem, ettől függetlenül a kormány és a közalkalmazotti szakszervezetek között egyeztetés folyik, ami úgy tűnik, megállapodással fog zárulni, s ez a megállapodás a teljes közalkalmazotti bérendszer áttekintését, felülvizsgálatát is célul tűzi maga elé. Emellett az ágazati sajátosságok figyelembevételét is magába foglalja, s ebből arra is lehet következtetni, hogy itt talán egy más, olyan konstrukciónak is van esélye, ahol sokkal jobban lehet érvényesíteni ezeket az elképzeléseket.

– *A közalkalmazottak keresetéről is hoztak határozatot, mely szerint: „az azonos munkakörben és szakmai végzettséggel rendelkező művészek kereseti viszonyait közelíteni kell egymáshoz, s követve a Nemzeti Filharmonikusoknál végrehajtott bérimérséklést, biztosítani kell a kiemelt feladatok és teljesítmények megfelelő színvonalú jövedelmeket”. Mennyire keresztülvihető ez a határozat, mennyi a realitása, hogy ez a gond megoldódik?*

– Négy esztendővel ezelőtt sem hittünk abban, hogy majd egy ilyen problémával, a bérvizsnyonynak ilyen jellegű torzulásával kell majd szembenéznünk. Pontosan ennyi a realitása a megoldásnak is. Most már olyan többszintű szakadékok alakultak ki az azonos munkakörben dolgozó kollégák között, amelyekkel két dolgot lehet tenni. Vagy azt mondjuk, hogy ez helyes, rendjén van, hogy aközött a két művész között – egyikük tegyük fel a Miskolci Szimfonikusok, a másik a Nemzeti Filharmonikusokhoz szerződött – annyi a különbség, hogy az egyik ötször annyi fizetést kap, mint a másik. Elviekben ez egyáltalán nincs rendjén. Több helyen elmondtam már, hogy ez egy idő után már nem szakmai, hanem nagyon komoly alkotmányossági kérdéssé nővi ki magát. Itt ugyanis

közpénzekből fizetnek mindenkit. Ha ugyanez a helyzet egy magánzenekar tekintetében alakul ki, akkor azt lehet mondani, hogy ez az együttes teljesíti a kötelező minimumokat, s ezért minden fenntartó annyit fizet, amennyit akar és tud.

– *Akár mondjuk a Budapesti Fesztiválzenekar esetében, amely most már alapítványi együttesként működik.*

– A Fesztiválzenekarra alapításától kezdve az volt jellemző, hogy tagjai jövedelme két forrásból táplálkozott. Ennek a két forrásnak az egyesítésével tudtak az átlagnál többet fizetni. Amikor a magánforrások gyengültek, akkor fordultak erővel a fenntartójukhoz, hogy adjon többet. A mostani megállapodás azt sejteti, hogy ismét sikerült valamiféle egyensúlyt teremteni. A BFZ-re fordított közpénzek aránya azonban semmivel sem több, mint egy közepesen fizetett magyar zenekaré. A Nemzeti Filharmonikusoknál vagy mondjuk a Miskolci Szimfonikusoknál kizárólag közpénzekről beszélünk, ami az elosztóknak sokkal nagyobb felelősséget jelent.

– *Milyen a MÁV és a MATÁV Zenekarok helyzete?*

– Annnyiban tér el a Fesztiválzenekartól, hogy ezeknek az együtteseknek a fenntartói azért állami tulajdonú vállalatok. A MÁV például jelentős költségvetési támogatást kap. Ézért tartozik a sajátos helyzetű együttesek közé a Rádiózenekar is, hiszen bár a Magyar Rádió Rt., azért ennek a részvénytársaságnak is döntően az állam a fenntartója. Ezek az együttesek, ha ártételes is, de közpénzből kapják a támogatást. Persze azért ezek a zenekarok emellett joggal kérik számon rajtunk, hogy miért nem tudunk úgy foglalkozni velük, mint a közalkalmazotti jogviszonyban lévő muzsikuskokkal. Sajnos azonban a jogi helyzetük annyira sajátos és eltérő, hogy ugyanazok az érvek náluk nem érvényesülnek. Úgy gondolom azonban, hogy ezzel a problémával a jövőben továbbra is foglalkozni kell.

– *Hány év kell ahhoz, hogy születessen egy olyan rendelet, amely a minimum összegtől a maximumig kimondja a kötelező nagyságú bérezést a különböző zenekarok esetében?*

– Van már ilyen rendelet jelenleg is, csak nem a zenekarok, hanem a közalkalmazottak tekintetében. Éppen ez a probléma. Ezért tudunk csak a pótlék mentén tenni valamit. Most megjelentek az ún. szakmai szorzók, így a művészeti munkakörök esetében is, amelyek a szakmai sajátosságokat veszik figyelembe. Azonban ez sem igazán jó vonal, mert előbb-utóbb mindenki kimutatja a saját szakmai sajátosságát és alappal nyújtja be a számlát. Valószínűleg nem lehet mást tenni, mint hogy az egész közalkalmazotti bérendszert áttekinteni, s megnézni azt, hogy hogyan lehet ezt úgy átalakítani, hogy nagyobb legyen a mozgástér. Persze, ha lényegesen több pénz van a rendszerben, akkor azt teljesen másképp lehet elosztani. A Nemzeti Filharmonikusoknál először nem a bérendszert kellett módosítani, hanem „csak” egymilliárd forintot oda kellett utalni és a bérendszert lényegesen harmonikusabban működik. Nem lehet csodákat várni semmilyen jogalkotástól, a legtökéletesebb bérendszert is üres marad, ha nincs mögötte pénz. Ugyanakkor amikor a művészeti törvényről beszélünk, abban akadnak olyan pontok, amelyek kifejezetten az ilyen kereteket akarják tisztázni. A jelenlegi helyzet elfogadhatatlan. Nincs ugyanis olyan különleges vagy plusz feladat, ami indokolná – például egy fővárosi és egy vidéki zenekar között – a bérkülönbséget. Ilyen tekintetben nincs pluszteljesítmény, még a Nemzeti Filharmonikusoknál sem. Ha ugyanis például kétszer annyi koncertet kellene adniuk, vagy napi huszonnégyórás készenléteket vállalniuk vagy azt, hogy nincs semmi mellékfoglalkozásuk, ez már indoka lehetne az eltérő bérezésnek. Önmagában azonban azonos feladat, azonos feltételekkel nem indokolja ezt a különbséget. S el kell, hogy mondjam, a határozatunk reális, hiszen nem azt mondja ki, hogy azonnal rendet kell tenni, hanem csak azt, hogy mérsékelni kell a különbségeket. Fokozatosan, lépésről-lépésre akarunk haladni. Ez elfogadható és kezelhető. Ha azonban ez ügyben nem történik semmi, akkor nyilvánvaló, hogy a feszültségek előbb-utóbb botrányt robbantanak ki.

– *A művész-státusz kialakítása is elég bonyolult kérdés...*

– Nagyon nehéz röviden és összefogottan beszélni a művész-státuszról, talán ez a legösszetettebb határozat. Némi eligazítást feltétlenül ad az UNESCO 1980-ban elfogadott és 1997-ben megerősített nem túl rövid ajánlása, amely az általánosból indul el a konkrétumok felé. Az ajánlás státuszon megkülönböztetett, a többitől eltérő

társadalmi helyet ért. Ma a magyar jog nem nagyon ismeri ezt a fogalmat, legalábbis nem így szokta definiálni, ugyanakkor a rész-szabályokban mégis megteszi ezt. Leginkább az adótörvények azok, amelyek ilyen tekintetben státuszokat tudnak létrehozni, pl. a mezőgazdasági östermelő vagy az egyéni vállalkozó az általánostól eltérő, egyedi kondíciók alapján adózik. Így létezik többek között pedagógus-státusz is, hiszen a közoktatási törvény speciális jogokat és kötelezéseket is előír, amelyek más munkakörben nincsenek, mégsem lett sosem külön kimondva, hogy van pedagógus-státusz.

A művészeti életnek és így annak szereplőinek a magyar alkotmány egy szabadságjogot biztosít, amelyről azt mondja, hogy ezt a szabadságot az államnak tiszteletben kell tartani, sőt támogatni is kell. Ha ilyen messziről indítjuk a dolgot, akkor nyilvánvaló, hogy ez egy megkülönböztetett státusz, mert ehhez hasonló státuszt csak a tudósoknak, oktatóknak biztosít a magyar alkotmány. Miután a művész státusz ugyan több szabályban megjelenik, – ennek az alapja, kerekessége, alapjog-szerűsége azonban nem jelenik meg sehol, ezért gondoltuk, hogy ez egy ilyen törvény keretében megfogalmazva más helyzetet termene. Úgy gondoljuk, hogy ezzel a művészetnek lenne ún. anyajogszabálya, és az legyen minden művészetre vonatkozó szabályozásnak, mint például a közalkalmazotti szabályoknak is, az alapkiindulása. Ez egy szaktörvény lenne. A művészek esetében mindez nagyon összetett. Viszonylag kis csoportról van szó, amelyik viszont ezerféle dolgot tesz és ezerféle módon. Az alapjogok tekintetében az egyik legkényesebb dolog az, hogy hogyan értelmezzük, mit jelent a művészi szabadság. Mit jelent például egy közalkalmazott tekintetében, nála hogyan lehet értelmezni az autonómiát. Nyilván munkavállalóként nincs autonómiája, művész munkavállalóként azonban kell, hogy legyen. Mit jelent ez egy zenekar életében, amely művészeti közösség, van-e, és ha van, akkor meddig terjed? Ezeket át kell gondolni, mert egyébként az egész nem más, mint üres alkotmányos jog. Amikor a Nemzeti Filharmonikusoknál a minősítés és az azzal kapcsolatos döntések megszülettek, akkor elhangzott az a kérdés, hogy ez a zenekar ugyanaz a zenekar lesz-e, vagy egy másik? Van-e saját hangja egy zenekarnak, van-e hagyománya, amit nem lehet pontosan megfogalmazni, amit műszakmabehírek és a közönség ismer? Egy szakember, ha meghallgat egy lemezt, akkor megmondja-e, hogy melyik együttes

játszik? Mindezt mennyire lehet torzítani, mennyire lehet elvenni a közös alkotás eredményeit? Nagy kérdés, hogy a csoport, az együttes és az egyéni autonómiát hogyan lehet összehangolni. Mindez nagyon elméleti értelmezése a művész-státusznak.

– *Gyakorlati kérdésekre is ad azonban választ.*

– Így igaz, hiszen a mai magyar jog tökéletesen elrendezte, hogy az egyes tagoknak fel lehet mondani, el lehet küldeni őket az együttestől. Ezt én nem is vitatom, mert nem akarom szembe állítani a két dolgot. Akad azonban egy másik elem, amelyet a mai magyar jog nem dolgoz ki, nem beszél róla, s ez az, hogy vajon meddig terjed az alkotás védelméhez fűzött társadalmi érdek és ez kerül szembe egy klasszikus munkáltatói érdekvédelemmel. Ugyanazt jelenti-e a takarítónő elküldése, mint egy koncertmester vagy egy szólista elküldése? Ké a szellemi, művészi tulajdon? Ma Magyarországon még nagyon szőrmentén kerülnek elő a művészeti alkotásokkal kapcsolatos kérdések. Mikor azonban például archívumok sorsáról beszélnek, akkor azért mindenkinek eszébe jut, hogy mondjuk állami tulajdonban lévő, nemzeti értéket tartalmazó gyűjteményt megvásárolhat-e egy vállalkozó? Azért a társadalom érzi, hogy egy ilyen archívum különleges értéket képvisel. Ez az autonómia, amit egy festmény az alkotójától elkülönülve már élvez. A lényeg abban rejlik, hogy az élő művészeteknek és az élő személyeknek is létezik autonómiája és védelme, s ezt össze kell egyeztetni a munkajoggal, sőt az adójoggal is. A művész státus választ adhat az adó, az állam és a művészek között feszülő kérdésekre is. Jelenleg a művészek egy része kénytelen mindenféle szerepet – na nem művészeti jellegű – vállalni, vállalkozók, jogi személyek lesznek, betéti társaságot alapítanak, kft-keservesen működnek valahogy, miközben mindenki tudja, hogy értelmetlen az egész. Mindenki igyekszik valahogy a feltételét biztosítani ennek a teljesen sajátos foglalkozásnak, kétséges sikerrel. A jövedelmek azonban általában nem úgy jelentkeznek, mint egy normális vállalkozásnál. A művészeknél még a munkanélküliség is mást jelent. Mikor munkanélküli egy művész? Ha nem közalkalmazott, nincs egy állandó munkahelye, akkor mindig. Összegezve, akad számos megoldandó kérdés, probléma, akár évekbe is telhet, amíg a művész-státusz kialakul, illetve a tervezett szabályozás megvalósul. Azt hiszem, épp ideje elkezdenia munkát!

R. Zs.